

1598

Thy & Sanyas

809

4-29

0.2 JUN 2006
ԿԱՐԱ-ԳԱՐԻԻԸ
12 OCT 2009

Ի ՆՉ Է

ՓՈՒԹՈՒՐԻԶՄԸ

ԲՈՎԱՆԴԱՆՈՒԹԻՒՆ

Սայեաթ-Նօվայից ղէպի ֆութուրիզմ.—Մարինետին Մու-
կայում.—Փութուրիստների ձգտումները Խալիֆայում.—
Իտալական ֆութուրիստների ձգտումները գեղարվեստի
մէջ.—Փութուրիստների վերաբերմունքը ղէպի պատերազ-
մը և կինը.—Բազմապատկած մարդը և մեքենայի թագա-
ւորութիւնը.—Փութուրիստները և սիմուլիստները.—Նից-
շէն և ֆութուրիստները.—Փութուրիստական քստետիկան.
—Փութուրիստական նկարչութիւնը.— Փութուրիստական
երաժշտութիւնը.—Վերջին խօսք:

8105.20.19

ԿԱՐԱ-ԴԱՐԻԺ

809

4-29

ԱԿ

Ի Ն Չ Է

ՄԱՐԿԱԿԱՆ
ԿԱՐԱ-ԴԱՐԻԺ

ՓՈՒԹՈՒՐԻԶՄԸ

7800

908

Բ

ՀԱՅԿԱՆ ԿԱՐԱ-ԴԱՐԻԺ
1914

644780-ԱՂԱԲ

ՄԱՅԻՐԱԿԱՆ

ԹԻՖԼԻՉ

Տպարան «ԵՊՈՒԱ» Մուղեյսկի պեղեուլ. № 3

1914

...աղբի քան մեծ է մուտքի անցումը ...
 ...աղբի քան մեծ է մուտքի անցումը ...
 ...աղբի քան մեծ է մուտքի անցումը ...

ՍԱՅԵԱԹ-ՆՕՎԱՅԻՑ ԴԷՊՈՒՅՈՒՐԱՅՈՒՐ

Նոր զաղափարներ, նոր զգացումներ առաջ
 են եկել ամեն էպոխաներում և ամեն աղբերի
 մէջ, գլխաւորապէս բարձր կուլտուրայի հասած
 ազգերի մէջ։ Յետաւանց ազգերը միշտ աւելի
 պահպանողական են և հին տրագիգիաներին ու
 սովորութիւններին աժուր կպած, քան լուսաւոր
 և քաղաքակիրթ ազգերը։

Եւ զարմանալի չէ, որքան տգէտ, խա-
 ւար և յետաւանց է մի ազգ, այնքան նա կատա-
 ղի և ֆանատիկոս է իր մաքաւման մէջ նոր զա-
 ղափարների, նոր զգացումների և առհասարակ
 նորմութիւնների դէմ։

Ժողովրդների փիլիսոփայական աշխարհա-
 հայեացքը, ճաշակը և սովոր զգացումների փոփո-
 խութիւնը հեշտութեամբ չէ կատարւում - զօրեղ
 պայքարի և ուժեղ կռիւ առաջ է, որ տեղի է տա-
 ւիս ամեն ինչը, որ հին է, մաշած է և անուժ։

Ապրելու տենչը և գոյութիւն ունենալու

զգացումը, կարծես, յարատև է նոյն իսկ վերացական հասկացողութիւնների մէջ, չէ՞ որ դա բոլորում է մարդու զգացումների և մտածողութեան աշխարհից, իսկ միտքը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ սեղմած զգացմունք:

Բայց որքան կեանքը խղճուկ և ճահճացած կըլինէր, եթէ ժամանակ առ ժամանակ նորմալութեամբ, նոր յուզումները հոսանքներ կազմելով չը գային, չը թարմացնէին մարդկանց կեանքը, չը առողջացնէին մարդկանց ապրումները:

Ահա ձեզ ասիական անշարժ և կեանքի յառաջդէմ ընթացքից յետ մնացած ազդերը—հրքան միակերպ և ճահճացած է նրանց կեանքը:

Իրաւ է գոյների սիրահարների մէջ գուցէ և այդօրինակ կեանքի մէջ էլ գտնենք բանաստեղծական մօտիւններ, ստիլիզացիայի համար թերեւ և այդօրինակ կեանքի մէջ էլ լինեն էլեմենտներ որոշ կուլտուրայի երեսը (ликъ) ցոյց տալու, դուրս բերելու համար, բայց որքան այդ կուլտուրան իր թէկուզ էթնոգրաֆիական մեծ հետաքրքրութիւն ներկայացնող ստիլիզացիայով օգտակար և բարենպատակ է մարդկանց կեանքը բարելաւելու համար—դա հարց է:

Եւ դրա լուծման համար մարդարէ, հարկաւոր չէ լինել:

Այնտեղ, ուր շարժում, յառաջադիմութիւն

չըկայ, այնտեղ երբէք էլ չի կարող կեանքը նորոգւել, կեանքի պայմանները լաւանալ, մարդկանց վիճակը բարւոյնել:

Աւելի պարզելու համար հարցը, դառնալ օրինակների:

Յետամնաց ազգերը անշուշտ հակառակ են լուսաւորութեան, ապա ուրեմն գիտութեան:

Գիտութիւն ասելով պիտի հասկանալ անպիսի գիտութիւն, որ կեանքը և նրանց սոցիալական պայմանները դնում է յառաջուն նորոգման և լաւալ մղող ուղիների վրայ:

Մեր թեմական և ծխական գաղութներումն էլ աւանդում է գիտութիւն, բայց ինչ գիտութիւն է—թող ինքը կեանքը վկայէ:

Մի գիտութիւն, որի ճաշակող սաները լըցնում են մեր տիրացու և սեմինարիստ ինտելիգենցիայի շարքերը:

Աւելի լաւ անուն, քան «ծխական ինտելիգենցիա», որ տւեց մեր նորագոյն բանաստեղծներից մէկը, չէր կարող լինել:

Գիտութիւնը փոփոխելով մարդկային կեանքի տեխնիքական արտաքին կողմը, դրա հետ փոփոխում է և մարդկանց հասկացողութիւնները մարդկանց և նրանց վարած կեանքի վերաբերմամբ:

Մի եղունգ մաքրելը և գլուխը ոչլով չըպա-

հելը շատ աւելի կենսատու գիտութիւն է, քան հայ սեմինարիստական խիմիան և ֆիզիքան:

Բայց այդպիսի փոքր բաների վրայ միթէ ուշադրութիւն կը դարձնեն մեր մանկավարժները, մանաւանդ գերմանական «տոգան» վրան գցած դոքտոր մանկավարժները:

Հիտաբերքական է, որտեղ մարդիկ աւելի ճնշւած են, ստրուկ են և աւելի վատ պայմանների մէջ են ապրում, եթէ ոչ աւելի յիտամնաց ազգերի և երկրների մէջ:

Իսկական կուլտուրան և գիտութիւնը ամենից առաջ ծառայում է մարդուն երջանկացնելու հարցին:

Եւ բոլոր այն մանր ու խոշոր հւաճումները, որ արել է և անում է գիտութիւնը ծառայում են մարդու կեանքը աւելի լաւագոյն պայմանների մէջ դնելու գործին, նպատակին:

Մարդիկ մեծ մասամբ դժկամակութեամբ և շատ անգամ նոյնիսկ թշնամաբար են վերաբերւում ամեն մի նորութեան կամ նորմութեան, կեանքի ինչ մթնոլորդում էլ դա լինի: Այստեղ, ի հարկէ, մեծ դեր է կատարում մորալը:

Ինչպէս յայտնի է ուսումնական ֆուլթուրիստների աւելի երիտասարդ մի քանի ներկայացուցիչները, գլխաւորապէս նկարիչները ներկում են ի-

րանց երեսները, այսինքն իրանց երեսների և ճակատի վրայ նկարում են զանազան նկարներ (ծաղիկ, կենդանի և այլն):

Երիտասարդութիւնը իր դաւանած (պէղծութունների և հաւատի մէջ միշտ բուռն և անզուպ է եղել և լինելու է, և այդպիսի մի անմեղ վարմունքի վրայ կարելի է նայել միմիայն ինչպէս մի չարութեան (шалость) վրայ, ինչպէս և հռչակաւոր ֆուլթուրիստ գիտնական ուսուցչապետ Կուլբինը ասում է իր դասախօսութիւնների մէջ, որ դրա մէջը չէ ֆուլթուրիզմը և այդօրինակ բաներին պէտք է ներողամտութեամբ վերաբերել:

Բայց արի տես, որ դա այնքան էլ ճիշտ չէ—հին մորալը օձի նման շարժում է մարդկանց քարացած հասկացողութիւնների մէջ:

Այսպէս մի ինտելիգենտ և նոյնիսկ յայտնի դերասանուհի յուզւած, ջերմախտով բռնածի նրման կարմրած երեսով և երեսի վրայ կապոյտ պարանների նման դուրս ցցւած շղերով ասացուցանում էր, որ ֆուլթուրիստների վարմունքը—ներկել իրանց երեսները—մի վերին աստիճանի բարձրը կազմալուծող յիմարութիւն է: Դա իսկական գեղարւեստ չէ, դա զգուշի շարլատանութիւն է, պոռում էր տաքացած դերասանուհին, երևի իր ներսը պաշտպանելով քնդունւած, ճանաչւած իր գեղարւեստը:

Եւ այդ բոլորէն չըկարողացայ ինքն ինձ
զսպել, և պարզ ի պարզոյ ասացի,— իսկ ինչո՞ւ
ձեր երեսը ներկւած է և քսւած (տիկինը շար-
ւած էր):

Տիկինը մի փոքր ինչ յուզեց և ինքն իրան
զսպելով ասաց,— դա ընդունւած է:

— Այո՛, դա ամենալաւ պատասխանն է, ո-
րին ես սպասում էի, դա ձեր մորայն է, ասացի:
Կեանքի որոշ պայմանները և նստածքը (УК
падъ) ստեղծում է իր ժամանակի ընթացքում և իր
մորալը, որը արին և մարմին է դառնում մարդ-
կանց ներքին ապրումներին համար և ահա այդ է
պատճառը, երբ մարդկանց կեանքը գալիս է մի
նոր հրումն (СДВИГЪ), մի նոր շարժում առաջա-
ցնելու համար, իսկոյն մարդիկ լարում են և
հակաազդեցութեան զգացմունքով բռնւում, վա-
խենալով իրենց կեանքի նստածքը շարժումի չը
բերել, խառն ի խուռն չը դարձնել կանոնաւոր-
ւած կեանքը, իրանց սովոր էստետիկական և
այլ ճաշակները:

Դա դարաւոր կեանքի նստածքն է, որ բո-
ղոքում է, դա և դարաւոր կազմակերպւած մո-
րալն է, որ ըմբոստանում է նոր գաղափարների,
նորմութեանների դէմ, առաջացնելով հոգեկան
յուզումներ և տանջանքներ:

Նամանաւանդ այդ ներքին դրաման զօրեղ

է լինում մտաւոր ցած աստիճանի վրայ կանգ-
նած մարդկանց համար, կուտուրայի ստորին
աստիճանի վրայ մնացած խաւարամիտ ազգերի
համար:

Օրինակ ձեզ նախկին նահապետական ըն-
տանիքը— ծնողները:

Որքան դրամաներ գիտենք մենք այդ աշ-
խարհից, երբ որդին կամ աղջիկը— մի խօսքով—
դաւակները հակառակ են գնացել հնաւանդ սո-
վորութիւններին, ձեւերին և կարգերին: Եղել են
ողբերգական հետեանքներ, երբ որդին կամ աղ-
ջիկը հակառակ իր ծնողի ցանկութեան, տարւե-
լով իր ներքին ձայնին, գնացել է իր սիրածի
յետեից:

Այստեղ դարհուրելի բողոք կայ ինքնու-
րոյնութեան դէմ և մաքառում ինքնուրոյնութեան
համար:

Ինքնուրոյնութիւն— ահա ինչը անհատները
և կեանքը մեծ պայքարով են ձեռք բերում և
պոկելով են խլում ամբացած, նստած կեան-
քից:

Մի փոքրիկ ուժգին խփող առուն աւելի
լաւ է, քան միապաղաղ և լայնածաւալ հոտած
ճահիճը: Այդպէս է և կեանքը, նրա մի փոքրիկ
շարժում, առողջ պատառը աւելի կենարար է,
քան միապաղաղ լայնածաւալ կեանքի ծովը, որը

մեծ է իր տարածութեամբ և փոքր իր անշարժ ու կանգուն խորութեամբ:

Ահա այդպէս զօրեղ է մորալը, որ շատ անգամ պատճառ է դառել տնտեսական և բարոյական քայքայման, առաջացնելով կազմալուծութիւն երկու ընդհարող հասկացողութիւնների, աշխարհայեցողութիւնների մէջ — հին, արդէն ընդունւած, սրբացրւած և նոր մորալի մէջ:

Զանազան ազգերի, երկրների պատմութեան ընթացքում, ի հարկէ, եղել են մոմենտներ, երբ նոր գաղափարների յախուռն ընթացքը եկել, վրայ է հասել և շատ անգամ նոյնիսկ վանդալական թափով ջարդ ու փշուր է արել բոլոր նախկին կուլտուրայի ստացւածքը ու գանձումները:

Ի հարկէ, այդօրինակ նոր գաղափարների յախուռն ընթացքը սկզբում մեծ իրարանցում և զժգոհութիւն կարող է առաջ բերել և հակազդեցութիւն հնաւանդների շարքերում, բայց նոր գաղափարները, նոր հասկացողութիւնները հետզհետէ նւաճումներ անելով նստում, ամրանում են կեանքի մէջ և նոր մորալի, նոր կեանքի հիմնաքար դառնում:

Նոյն պատմական երևոյթը կատարւում է և գեղարւեստական աշխարհում. նովատորութիւնը, գեղարւեստական նոր շկոյաները հեշտու-

թեամբ չէ, որ տեղ են գտնոււմ մեր կեանքում և ուժեղ պայքարի տակ, և հալածանքների մթին անտառների միջով է, որ անցնում, զալիս և յետ են մղում հնացած գեղարւեստական ձևերը, ճաշակները: X

Մի այդպիսի պայքարի մէջ և հալածանքի մթին անտառի միջով է, որ անցնում է այժմ նէօ—գեղարւեստը, որին տալիս են Ֆոքսլիքմ անունը,

Շատ ուշագրաւ է այդ գեղարւեստական հոսանքի մասին հոչակաւոր ոռոս քննադատ և գեղարւեստագէտ Ալէքսանդր Բէնուայի կարծիքը:

Ահա թէ ինչ է նա ասում:—«Են ընդորովին համոզւած եմ, որ վերջին իսկական հոովմայեցիները և յոյները պիտի զգային նոյն բանը, ինչ որ մենք ենք այժմ զգում: Նրանք տարակուսանքի մէջ էին ընկնում, տեսնելով թէ ինչպէս ամբողջ աշխարհը նրանց շուրջը կործանւում է, ինչպէս գաղտագողի (подпольный) ոյժերը փոս են փորում ամեն ինչի, ինչ որ ամենագեղեցիկն է, իմաստուն և սրբազան:

Տարւէ-տարի զայրոյթի հոբեր մարում էր այդ վանդալների դէմ և տարւէ-տարի աճում էր հետաքրքրութիւնը դէպի ինչ որ նոր, բոլորովին օտար և տարօրինակ բոլբոջները:

Անհեթեթութիւններ, անշուշտ, պիտի առէ-

ին և թոյն ժամանակայ Բուրլիկները (Ֆուլթու-
րիստ), Այնտեղամենային և ականջ էին դնում այդ
անհեթեթութիւններին, որովհետեւ նրանց տակը
թափնւած էր մեծ, ուղղակի տարրերային ոյժ:

Իհարկէ այն ժամանակայ Բուրլիկները
(կոպատորները) անհետ կորան, բայց արդեօք
նրանք չը հասցըին մեզ այն բանին, որ այժմ
մենք կրնանք ենք փիւզանդական գեղարեստ, և
որով մենք այժմ ընդունակ ենք զմայլել, սքան-
չանալ:

Արդեօք նրանց շնորհիւ չէ, որ այժմ փոխ-
ւած է աշխարհի երեսը (ПЯКЪ) և եթէ կորցրել է
իր հիանալի պարզութիւնը, այնուամենայնիւ ա-
ւելի խորը և նշանակալից է դարձել:

Ահա այս տողերից պարզ կարելի է եզրա-
կացնել, որ նոյն իսկ Ա. Բենուայի նման գեղար-
եստագէտը և քննադատը չի ժխտում նովատո-
րութեան օգտակարութիւնը, թող որ դա լինի
դեռ բոլորովին անկազմակերպ և որոնումների
շրջանում գտնուող դուս. Ֆուլթուրիզմը:

Մի այլ տեղ նոյն Բենուայն ասում է խոր-
հրդաւոր և ուշագրաւ խօսքեր, որոնց առաջ բե-
ւելը համանաւանդ կարևոր եւ համարում հարցի
պարզման համար:

Ահա այդ խօսքերը—«Սուստովանում եմ
ինձ պակասում է համոզում զայրոյթով դուրս

գալու և խաչակրաց արշաւանք յայտարարելու
նրանց (Ֆուլթուրիստների) դէմ: ~~...~~

Իհարկէ, դրանք անուս են ու վանդաւներ
են, բայց դա գուցէ և լաւ է, որ անուս են և
վանդաւներ: Թող իրենց համար աշխատեն ամեն
ինչի, ինչ գոյութիւն ունի, կործանման վրայ—
ein neues Leben wird aus den Ruinen blühen—
—Մի նոր կեանքը ծաղկում է փլատակների մի-
ջից:

Նրանց ստեղծագործութիւնը անձամբ ինձ
հարկաւոր չէ—նա մեր հասկացողութեամբ հաշ-
մանդամ և վատ է: Բայց այն յուզումը, որ նը-
րանք մտցնում են մեր էստետիկական կեանքը—
օգտակար է և կարող է մի որևէ տեղ հասցնել և
յամենայն դէպս տանել:

Կուխտուրայի ամբողջ միտքը չը կանգնելու
մէջն է կայանում: Հարկաւոր է յառաջել և չը
կանգնել:

Բուրլիկը և նրա նմանները մղում են, ան-
հանգստանում են, յուզում են, խռովութիւն են
մտցնում և թոյլ չեն տալիս լճանալու:

Բայց նրանք չը գիտեն իսկապէս, ինչի հա-
մար է այդ բոլորը, մենք էլ այդ չը գիտենք:

Նրանք շատ կարելի է, անհատապէս, իրան,
ոչինչ չեն անում, բայց չիմը որ քան՝ արւում
է, կատարում է, և այդ նորը արտայայտում է

տարօրինակ, բայց անխուսափելի և օգտակար ջղաձգութիւնների մէջ»:

Ահա այստեղ ևս մի ապացոյց Ա. Բենուս-
յի բերանով ասած, որ նորութիւնը և առհասարակ նովատորութիւնը յուզում, չարժում, թար-
մացնում է ոչ միայն մեր էստետիկական ճաշա-
կը, այլև նոյն իսկ մեր առօրեայ կեանքը, չէ որ
կեանքն էլ փոխում է մեր ճաշակների և հաս-
կացողութիւնների համեմատ:

Ահա ձեզ երեք մարդ նստած խօսում են և
ահա նրանք էլ ստեղծում են մի կտոր կեանք:
Կեանքը—մթնոլորդը ստեղծողը իրանք մարդիկն
են,—որպիսի մարդիկ, այնպիսի և մթնոլորդ:
Ինչպիսի մարդիկ են, այնպէս էլ կը լինի նրանց
ստեղծած կեանքը—մթնոլորդը:

Նովատորութիւնը գրականութեան և գե-
ղարեստի մէջ մեծ դեր է կատարում: Նովատո-
րութիւնը, ինչպէս տեսանք, յուզում, խռովու-
թիւն է առաջ բերում մեր մտաւոր և հոգեկան աշ-
խարհում, ապա ուրեմն հնարաւորութիւն չէ տա-
լիս կանգնելու, ճանճանալու:

Մի այդպիսի յուզում և խռովութիւն է ա-
ռաջ բերել այսօր ֆութուրիզմը կամ ճիշտ ասած
նէօ-գեղարեստը ուսական գրական-գեղարեստ-
ական աշխարհում:

Եւ զարմանալի է՝ մենք էլ ունենք գրակա-

նութիւն և գեղարեստ իբր թէ, բայց նա միշտ
հնաւանդների և վերջակալածների կողմից պահ-
պանւել է արտաքին, «լնառակար» ազդեցութիւն-
ներից: Խոշոր դեր է կատարել այդ դէպքում մեր
տգէտ և տիրացւական մամուլը, որ միշտ ընդ-
դիմադիր այժ է հղել նոր հոսանքների դէմ և ա-
մեն մի ծիլ, բողբոջ, նորագոյն գրական հոսան-
քի կամ ազդեցութեան անդմեմ իսկ խեղդել է,
իր կրծքին սեղմած պահելով և զարգացնելով իր
միջնադարեան մատենաների բոլորոսնած փոշե-
կազմերը:

Յիշում հմ, երբ մի 8—10 տարի առաջ մո-
դերնիզմը—սիմուլիզմը երեւում և անվստահ բայ-
լերով մոտ էր գործում մեր գրականութիւնը, և
ինչպէս մեր քննադատներից մէկը հալրայ էր
կանչում, թէ հայ գրականութիւնը այլասեւում
է, և մեր մեշշան, տիրացու ինտելիգենցիան իս-
կոյն երես դարձրեց գրականութեան նորագոյն
«հերիսից», բանի որ գրական նոր հոսանքի ներ-
կայացուցիչները գոյութիւն ունեցած մեծ կու-
սակցութիւններից ոչ մէկին չէին պատկանում և
գոյութիւն ունեցած երկու մեծ թերթերի մէջ
չէին աշխատակցում, իսկ չէ որ մեզանում միւն-
չև այժմ անդրդւելի սխրիւնական համոզում է տի-
րում, որ բոլոր «տաղանդները» և «պատրաստ-
ած» մարդիկ գտնւում են միմիայն գոյութիւն

ռենցող երկու օրաթերթերի մէջ «Մշակի» և «Հորիզոնի» մէջ, իսկ այդ երկու մեծ թերթերից դուրս արտայայտւողները ոչ գրող են, և ոչ տաղանդ:

Այժմ կուսակցական սիրիւների մէջ խառնելով և ժամանակին ժպտալու արեւստը իւրացնելով կարելի է տաղանդ հռչակել և զրոյի անուն վաստակել, քիչ է այդ և կհանքում ամենահամեղ դաթանները անուշ անել:

Եւ որքան դա ձեռնտու արեւստ չը լինի գրական էկլիրիքիստիկա և ճկունութիւն ձեռք բերածների համար, բայց այնուամենայնիւ գրականութիւնը և գեղարեւստը ունի իր բնական ուղին և պահանջները, որոնց չըգոհացնելու դէպքում թօշնում, թառամում է և հիւժւում առողջ միտքը և իսկական գեղարեւստը:

Եւ այսօր հայ միտքը հիւժւած է, հայ գեղարեւստը թօշնած, որովհետեւ «Ժամանակին» ժրպիտները և «սիրիւների» հոգեբանութեան յարմարելը բաւարար չի կարողանում լինել զարթեցնելու հայկական նոր—թարմ միտքը և առջացնելու հայկական նոր գեղարեւստը:

Եւ այդ է պատճառը, որ մեր կեանքը մի նեխած, հոտած ճահիճ է դառել, որի երեսը մի կանաչած շերտ է կանգնած և որը հեռից եկողին—անծանօթին կանաչադարձ մարգագետին է

երևում և բաւական է ոտները կոխի խաբուսիկ արօտամարգի վրայ, որ խաւի, սուզի և խեղդի միամիտ անծանօթ:

Եւ արթնացած գորտերի զարհուրելի կոռոցը աշխարհ լցնելով, խեղդում է անծանօթի թոյլ օգնութեան կանչող ձայնը անգամ:

Եւ այդ իմանալով հանդերձ նորագոյն գրականութեան անծանօթ չը պիտի խաբւի հորիզոնի կանաչադարձ «մարգագետինից», այլ պնայ դէպի անծանօթ հորիզոններ և այլ վայրերում փնտռի իր մարգագետինը, որի արօտը թէկուզ առաջին բողբոջները լինեն, գոնէ հոտած ճահճի կանաչը չեն լինի:

Հայ կեանքը այնքան նեխած է և ճահճացած, որ հայ միտքը մի անհիւթ և քամւած ծածօն է դարձել: Հրապարակում տաղանդաւորութիւնը և ինքնուրոյն մտածողութիւնը հաւածւած է և բանալ մութերը եւ բանալ զգացումները այսօր դարձել են հայ լառաջագիմութեան լօգունդ:

Եւ զարմանալի չէ, որ այդ այդպէս է, երբ նոյնիսկ հայ գրողների ընկերութեան բանաստեղծ, նախագահը կարողանում է ամբողջ մի գիշեր զբաղեցնել այն հարցով, որ այդ Օսայեթ-Նովան եպիսկոպոս էր թէ չէր թիւրքերի երկար ու բարակ գլուխը կարողանում էր կարողանում

Թշուհե պարգեւ այդ գրական խողոր հարցը, ու-
 րեմն երբեք էլ չարմանալի չէ, որ հայ գրական-
 նութիւնը դառել է մի ճահիճ և կարօտ է խի-
 դախ Բարդիւկեանի որդան ուշաթեմն այդ հո-
 տած լազանքի թէկուզ իրանք շնչապառ լինեն
 այդ բուրաստանի անօսմատից։
 Վերջին երկու երեք տարիները որոշ գրա-
 կան խմբակներէ գլուխ անցնել հայ գրական
 ընկերութիւնը ջանք ու ճիգ թափեց մեր յիշե-
 կանութեան մէջ աշուղական հոսանք անաջ բե-
 րել և իբրև լոգոնդ աշուղական գրականութեան
 անաջ մղեց XVIII դարու աշուղ Սայեաթ-Նօվայի
 լիբիբական բնոյթ ունեցող բանաստեղծութիւն
 ներքնորոնք թէ իրանց լեզուով և թէ իր ժա-
 մանակի ոտանաւորների կազմութեամբ ամենա-
 շատրվարող են ազգագրական հնութիւն և հե-
 աքերբրութիւն ներկայացնել և ոչ այժմեան մեր
 օրերի գրական հոսանքի հիմնաքարը դառնալ, —
 երբ այսօրեան հայի, նամանակդ քաղաքի հայի
 հոգեբանութիւնը բոլորովին այլ է, քան երկու
 դար առաջ հայի հոգեբանութիւնը։ Այդ դէպքում
 բոլորովին էլ զարմանալի չէ, երբ այժմեան սե-
 րունդը պահանջելիս լինի իր կեանքի երգիչնե-
 րին և ցանկայ ունենալ իր գրականութիւնը և
 գեղարեստը և չլ տարւի XVIII դարու աշուղա-
 կան նէյնիմներով։

Հօրապետին զարգացած է այսօր քաղաքի
 կեանքը և հայ ժողովուրդը իր սուպրադոյն մե-
 ծամանութեամբ ապրում է մեծ տեխնիկական
 և արդիւնաբերական հրաշքների քաղաքներում
 (Թիֆլիս, Բագու, Մոսկու, Պօլիս, Ա-
 դէքսանդրիա, Քահիրէ)։ Ամերիկայի քաղաքներում
 և այլն)։ Գիւղի կեանքը էլ մեծ քաղաքների յետեից
 զնալով հեռանում, փոշիանում է քաղաքի ինդու-
 ստրիան և հոն մոզս գործելով, պարզապէս որ
 այժմեան մարդու համար պահանջուած է այլ
 գրականութիւն, այլ գեղարեստ իր համապա-
 տասխանող մտորումներով, որ խօսելիս լինի
 այժմեան մարդու հոգեւ և մտքի հետ, և ոչ սպե-
 սիֆիկ հայի բովանդակական հովերով բունւած
 գրականութիւն, որի շահագործողն են հանդիսա-
 նում այժմեան կեանքի պահանջներից յետ մնա-
 ցած և այժմեան պահանջներին բաւարարութիւն
 տալու անգոր գրական մշակները։

Ամենաուժեղը ինքը կեանքն է և նա յօդս
 կը ցնդի այդ արհեստական երկունքները (поу-
 га) և գրականութիւնն ու գեղարեստը կը դնի
 բնական և իրական ուղիների վրայ, և այդ գրա-
 կան հոսանքի ուղիների առաջին սիմպտոմներն
 են մեր գրական կեանքում եկած անհատական
 վերապրումների, արտայայտութիւնների, որոնք
 բերում են նոր գրականութիւն և նոր գեղարեստ

իր նոր և արժանի սերունդի համար։

Հարցեր, հարցեր և հարցեր, որոնք անտա-
ռի հազարաւոր ծառերի նման գալիս և մեր ա-
ռաջն են կանգնում, բայց դառնանք մեր հարցին
— ֆութուրիզմին և պարզենք ինչ է ֆութուրիզ-
մը, որը մեր գրական խիկար իմաստունները
չըմբռնելով, շարունակ բացատրում են աննոր-
մալութեամբ, թէև այժմ չափազանց գրական
նորմալութիւնն էլ առողջ դժուարից այն կողմը
չէ անցնում։

ՄԱՐԻՆԵՑԻՆ ՄՈՍԿՈՎԱՅԻՆ

Մարինետին Մոսկայում եղած ժամանակ
իր դասախօսութիւններին, ինչպէս լրագիրներից
գիտենք, ունեցաւ աղմկալից յաջողութիւն, թէև
ուսւ ֆութուրիստները վերաբերեցան դէպի նա
բնորոշին բացասաբար, — բաւական է յիշել այս-
տեղ ֆութուրիստների ամենատիպիկ ներկայա-
ցուցիչներից մէկի — նկարիչ Լարիոնովի լրագրում
տպած նամակը, ուր նա Մարինետինն անւանում
է անհամ ու գոեհիկ, իսկ նրա քարոզածը ան-
հեթեթութիւն։ Եւ այդ էր գուցէ պատճառը, որ
նա դուր եկաւ մեծամասնութեան, որ նա
գտաւ իր և իր առաջիտորիայի մէջ մի ընդհա-

նուր լեզու, որով հասկացան նրան։ Իրեւ որ դա
քանալութեան նշան պիտի համարել, քանի որ
նոր գեղարւեստի և հոսանքի առաքեալը — նովա-
տորը առ միշտ պատմականօրէն գրգռել է ընդ-
հանուրի ճաշակը և հասկացողութիւնը։ Նովա-
տորի և մասսայի աշխարհայեցողութիւնների
մէջ շփման առաջ գալը անխուսափելի է և իս-
կական գեղարուեստը քչերն են հասկանում, քչե-
րին է մատչելի։ Մարինետին այդ դէպքում ա-
ւելի քաղաքականագէտ գտնւեցաւ։

Նա իր դասախօսութիւնների մէջ կոչ հարաւ
պատերազմի կուլտի մասին, ինչպէս հոգեպա-
րար պիգիենա աշխարհի, նա չըհամարձակեց
խօսելու Տոլստոյեան վախկոտութեան (Тру-
сость) մասին, վերջապէս նա մոռացաւ արտա-
յայտելու իր արհամարհանքը դէպի կինը և իր
գեղականիկական որդու ցնորքը։

Նա խօսեց ժողովրդների առողջ ինստինկտ-
ների մասին, որը պոկւում, առաջ է ուզում անց-
նել հակառակ երկրի անշարժ ուժերի։ Նա խօ-
սում էր ցեղերի արժանիքների մասին և դա կրում
էր արիւթեան նոթեր և միևնոյն ժամանակ ան-
սպասելի էր։ Նա խօսում էր մուգէյական ստոր-
կական հետևողականութեան մասին և չոր գրք-
քականութեան (книжность) մասին։ Վերջապէս
ասում էր նա, ամեն մի հոսանքի յաղթութեան

համար կարևոր է ուժերի միացումը և ոչ կուսակցախմբերի (фракция) բաժանում, վերջապես ամեն մի հոսանքի էությունը միմիայն էկսցեսների և տարօրինակությունների մէջ չէ, այդ նոյնպէս հասկանալի է, նամանաւանդ մեզ ռուսական ինտելիգենցիայի (իմա և հայ) համար, որ յաւիտենական, մշտական վիճողներ ենք, փայտ ծռողներ ենք, և վերջին կետին բեկորդ խփողներ ֆիտեցէք, — նա, ով վերջին խօսքը չէ ասում վիճելիս — նրա սիրտը չի հովանում...

Մարինետին ինքը խոստովանում է, որ ֆութուրիզմի իդէոլոգիան դեռ չէ ստեղծել և որ դա անպագայ սերունդների գործ է և որ առայժմ հարկաւոր է աշխատել միմիայն մտաւոր գիգիենայի — առողջապահութեան վրայ:

Ֆութուրիզմը — ժամանակակցութեան (современность) արտայայտութիւն է, եւ մտաւոր առողջապահութիւնը արտայայտելու է ֆիզիքական որժի զարգացմամբ — սպորտի և մուզէնների ու մատենադարանների բոյկոտի մէջ: — Ամեն մի պատանու մատենադարանում անցկացրած մի օրը կորած է, — բացականչում է Մարինետին և իբրեւ ինքնալական պօէտ, նա մասնացոյց է տանում իր ընկերոջ վրայ, որ նէպօլիտանցի սանկլիթօսէ և երբէք չէ լսել Պետրարկայի և ոչ էլ Դանդէի վասին:

Եւ մեզ համար, որ ևս վարակած ենք հիւանդոտ արեւելցու ինքնասիրութեամբ, ֆուլացած ու հիւանդոտ ջղերով օգտակար լինի թերեւ վարակել Մարինետու պատանեկական կենսո՞րայութեամբ, բայց ապրելու և հաւատալու համար այդ մուսկուլների կրօնը միայն բաւարար չէ:

ՇՈՒԹՈՒՐԻՍՏՆԵՐԻ ԶԳՏՈՒՄՆԵՐԸ ԻՑԱԿԱՅՈՒՄ

Կարճ ժամանակում համեմատաբար ֆութուրիզմը գրաւեց բազմաթիւ հետկորդներ — ուսուցիչներ և աշակերտներ:

Երևան եկան ֆութուրիստական պատկերներ, պրօպա և բանաստեղծութիւն — պօէզիա, քակուցին ֆութուրիստական դասախօսութիւններ կարդալ և այժմ տար սգաւոր կարարէներ սարքել:

Հասարակութիւնը բոլորովին բնականօրէն ցանկացաւ ծանօթանալ գեղարեստի նոր հոսանքի էության հետ:

Ֆութուրիզմը գեղարեստական հոսանք է, թէև իսկական ֆութուրիզմը բարոգում է կեանքի բոլոր իսկերի նորոգում:

Շատ բնական է, որ այս նորոգման ձայնն

րը լսեցին առաջին անգամ մի երկրում, որ իր անկման շրջանն է ապրում, որը իրանով ներկայացնում է մի հսկայական գիրեզմանոյ, ուր կեանքի և գեղարեւոյի նոր շրջանակների ստեղծագործութիւնը վաղուց ի վեր մեռել է — դա իտալիան է:

Այն ժամանակ, երբ ծաղկում էին եւրոպական միւս տէրութիւնները, հէնց այդ ժամանակ իտալիան քայլ առ քայլ կուտուրապէս ընկնում էր և այդ անկման և տարրալուծման պրոցեսի միջից պատմականօրէն պէտք է ծնունդ առնէին նոր, սուր և գրգռող ոյժեր և այդպիսի առաջին ոյժը ներկայացաւ ֆութուրիզմը:

Ֆութուրիզմը իտալիայում մի քաղաքական և հասարակական շարժում է և այնքան լուրջ, որ ֆութուրիստների պարագլուխը — Մարինետին անցեալ ընտրութիւններին իր թեկնածութիւնն է դնում իտալական պարլամենտում:

Թէև Մարինետին ձայների մեծամասնութիւն չըստացաւ, բայց ֆութուրիստների բաւականաչափ նշանաւոր թիւը ցոյց է տալիս, որ դէպի նրա — Մարինետի թեկնածութիւնը վերաբերում են լուրջ կերպով:

✚ Գութուրիզմի քաղաքական կամ աւելի ճիշտը ասած հասարակական credo-ն հետևեալն է.

1) Մէր դէպի իր երկիրը և ինչպէս հակալէիւ ատելութիւն դէպի Աւստրիան, իբրև Իտալիային սպառնացող ամենաուժեղ դրացի:

2) Տարածել քաղաքի կուտուրան, նրա արդիւնաբերութեամբ, գործարաններով և մեքենայական աշխարհով:

3) Միլիտարիզմ, ինչպէս անհրաժեշտ մի միջոց ազդի համար ոյժ ստեղծելու ուրիշ ազդերի վերաբերմամբ:

4) Մանտիմենտալիզմի բացակայութիւն և երկաթէ կամք, որոնք անհրաժեշտ են երկրի վերաստեղծողների համար:

5) Ատելութիւն դէպի ֆիլիստերականութիւնը, որովհետև երկրին հարկաւոր են հերոսներ, իսկ ֆիլիստերները երբէք չեն կարող հերոսներ լինել:

6) Եւ վերջապէս ատելութիւն դէպի կինը, ինչպէս թուութիւն առաջ բերող մի պատճառ, աղբիւր, որը ազամարդուց առնում է նրա ամենալաւ տարիները, տրամադրում է նրան ցնորականութեամբ, և այդ այն դէպքում, երբ կինը, միայն ինքն էլ հերոս և ստեղծագործող ոյժ չէ ներկայանում, ապա ուրեմն և չէ կարող հաւասարել տղամարդուն:

Ահա սա է ֆութուրիստների քաղաքական հասարակական պրոգրաման: ✚

**ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՖՈԼԹՈՒՐԻԳՄԻ ԶԳՏՈՒՄՆԵՐԸ
ԳԵՂԱՐԵՍՏԻ ՄԷՋ**

† Գեղարեստի մէջ խտական ֆոլթուրիզմը արտայայտուում է հին գեղարեստը չասուածացնելու մէջ: Հարկաւոր է կտրել բոլոր հնից, հարկաւոր է հեռանալ թանգարաններից և եթէ չէ կտրելի հեռանալ նրանից, հարկաւոր է նրանց կործանել:

Եւ ահա ֆոլթուրիզմը գեղարեստի մէջ բոլորովին նոր բան է մտցնում՝

— Շարժումի քարոզը:

Ֆոլթուրիզմը ասում է, որ կեանքը մարմնաւորւած շարժումն է:

Կեանքը անդադրում շարժում է զէպի առաջ, առաջ է գնում և կատարւում է անդադրում մի հզօր աշխատանք, որի մէջ աճում է քաղաքը, քաղաքի կուլտուրան և մանրանում է, փոշիանում է նրա մէջ գիւղական և երկրաբորժանական կենցաղի նստածքը (укладъ):

Եւ ահա կեանքի այդ կողմը, կեանքի ինքը — շարժումը ֆոլթուրիստներն աշխատում են տեղափոխել — մտցնել գեղարեստի մէջ:

Ֆոլթուրիզմը տարբերային երևոյթ է: Գրա-

կանութեան պատմութիւնը — դա անընդհատ շարժում է և բանաստեղծների նոր սերունդը երբէք չէ կարող բաւականանալ և գոհանալ իրենց նախորդների սկզբունքներով: Երիտասարդ բանաստեղծները ինստիտուտաբար ցանկանում են իրենց ոտանաւորների մէջ մարմնացնել այն ամեն նոր բանը, որ մուտք է գործել մարդկութեան հոգեբանութեան մէջ վերջին տասնամեակում, և լաւ թէ վատ այդ բանաստեղծները որոնում են այդ բանի արտայայտութիւնը:

Ահա դա է ֆոլթուրիզմի պատմական արդարացումը — ֆոլթուրիզմի, որ արագ կերպով Լատալիայից և Ֆրանսիայից անցաւ Գերմանիա և Նոյնիսկ Անգլիա, հասաւ մեզ մօտ, Նոյնիսկ Կովկաս — հայերիս մօտ: †

Այստեղ ես կը ցանկայի սովորականից աւելի կանգ առնել խտական ֆոլթուրիզմի վրայ և զլսաւորապէս Մարինետիի վրայ, որը իրաւամբ խտական ֆոլթուրիզմի հայրն է կոչւում և ֆոլթուրիստական շարժման հզօրագոյն պարագլուխն ու առաջնորդն է հանդիսանում:

Ֆոլթուրիստական փիլիսոփայութիւնը հիմնւած է անհատական ինդիվիդուալիստական մտածողութեան վրայ և էստետիկական ճաշակը գոյտ անհատական զգացողութեան վրայ: Իւրաքանչիւր անհատի մէջ կատարելապէս տարբեր և

ուրոյն ուրոյն արտայայտութեամբ: Այստեղից առաջ է գալիս կատարելապէս մի թէորիայի, մի պրոգրամայի բացակայութիւնը, որ յատուկ է կոթեկտիվիստներին, որոնց համար տեսակէտը և թէորիան առաջին տեղն են բռնում, մինչդեռ ֆութուրիստը ինքը անհատն է և նրա ինքնութիւնը ըմբռնումը ու հասկացողութիւնը և տեսակետ է և թէորիա:

Ինքը մարդը տիեզերքի կենդրոնն է, որի մէջ ինչպէս ֆոկլուսի մէջ անդրադառնում է ամեն ինչ—ահա ֆութուրիստի ամբողջ տեսակետը և թէորիան:

Որքան մարդ, այնքան կենդրոններ, և այնքան ֆոկլուսներ, որոնց մէջ ինչպէս սպեկտորի մէջ կատարելապէս տարբեր կերպով անդրադառնում է արտաքին աշխարհը, տալով տարբեր գոյնի և տարբեր իւրացումների ճառագայթներ:

Եւ ահա այդ ուլտրա-անհատականութիւնը ֆութուրիստներին մղում է դէպի ինքնուրոյն մը տաճողութիւն, ստեղծագործութիւն առանց մի որեւէ կապի անցեալի հետ և ընդհակառակը ֆութուրիստների ամբողջ թափը ուղղված է անցեալի վրայ նստած հաստ շերտը կեդրանանելով, ուրիշ խօսքով անցեալի ծանր լուծը, ճշնշումը ներկայ մարդու վրայից վայր ձգելու համար:

Ֆութուրիստի գլխաւոր նպատակն է—կրտրել անցեալի հետ ներկան կապող թելը:

Իտալական քանդակագործ ֆութուրիստ Բօչօնին ասում է,—իմ մէջը մտել է Միքէլ Անջելօյի ստեղծելը և ինձ թոյլ չի տալիս ստեղծագործելու: Ես, ինչ գնով էլ լինի, պիտի ազատեմ այդ հրեշաւոր երևոյթից:

Մարինետին ասում է—Իտալիան գտնւում է իր մեծ և փառաւոր անցեալի ճնշման տակ: Այդ հնութեան մեծութիւնը ծանր կերպով նըստում է, ճնշում է ներկայի վրայ և թաղում է իր տակը նոր ծիլող երիտասարդ հանճարները:

Անցեալի փայլով մթագնած Իտալիան այժմ ըստ ջնշին է երևում:

Մարինետին ոչ միայն չի բացասում անցեալի մեծ ստեղծագործութիւնները, այլ նոյննիսկ հողով ցաւում է, որ նրանք չափազանց մեծ են և իրանց մեծութեամբը կաշկանդել են երիտասարդ ոյժերը, երիտասարդ տաղանդները:

Այժմ մարդը ըստ Մարինետիի բոլորովին այլ կերպ է մտածում, զգում, որովհետեւ չունի ֆոնով օգտւող այժմեան մարդը բոլորովին այլ կերպ է մտածում, քան նրա նախահայրերը, որոնք տելեֆոնի մասին գաղափար էլ չունէին:

Իսկական ֆութուրիզմը երիտասարդութեան և առողջ ու լուսաւոր ոյժերի յաղթանակն է:

Նա պիտի նորոգի մարդուն, երիտասարդութեան վատահոլութիւն ներշնչի և տայ մեր ներկային իր կորցրած ստիլը, գոյնը, երեսը (ликъ):

Հէնց այդ բանը ակնարկելու համար Մաքինետին ասում է՝—Իմ շուրջը խմբել են քսանամեայ մեծ բանաստեղծներ — Բուդցի, է. Կավակկիօլի, Լիբերօ Ալտօմարէ, Արմանդօ Մացցա, Ա. Պալեցցեսկի, որոնց արդէն փառքը ժպտում է, — նրանք ինձ հետ միասին ոտանաւոր և արձակ գրածքներով դիմակազուրկ էին անում այն խայտառակ գրութիւնը, որի մէջ խրել է մեր ինտելիգենցիան, օպօրտիւնիզմը և միջակութիւնը և կոչ էին անում ազգային արժանապատուութիւնը բարձրացնելու անհրաժեշտութիւնը, առանց որին անհնարին է գրականութիւնը և գեղարեստութիւնը։ Եւ տք է ներշնչել ազատ, կենդանի ոգի և զգալ իրեն ապագայի շինարարը և ոչ ստրուկ և անցեալի փոշու մէջ թաղած երկրպագու։

Մինք մեզի նպատակ ենք դնում եռանդուն կռիւ մղել և կործանել անցեալի կուլտը։ Մտածել էք արդեօք դուք անթիւ անհամար մեռած հանճարների մասին, որոնք ամեն կողմից խտնալով ճնշում և խեղդում են փոքրաթիւ ապրող հանճարները։

Մարդիկ սովոր են մտածել միմիայն մեռած

հանճարների մասին, աշխատում են միմիայն նրանց մասին, ծախսում են միմիայն նրանց վրայ։ Նրանց համար ամեն ինչ հեշտ է և պատրաստի, ճանապարհները հարթած և դռները բաց են։ Նրանք հանդիսաւոր կերպով յայտնում են ամեն տեղ, անցնում են մեր քաղաքներով, մտնում են մեր տները, վարագուռ են մեր գարնանային միջնուկովը գերեզմանային վարչահոտութեամբ։ Եւ մարդիկ, որոնք ապրում են անցեալի մեծութիւններով, անցեալը նրանց ներապրումների զուխաւոր էլեմենտներից մէկն է, կոչւում են պասսէիստներ (անցեալի մարդիկ)։

Այդպիսով հին, անցած, մեռած հանճարների և տաղանդների ստեղծագործութիւնները առնւում, գնւում են, սպառւում ունեն, իսկ ինչ որ կը վերաբերի կենդանիներին, նրանց բաժինն է միմիայն արհամարհանք, վիրաւորանք և զրպարտանք։

Երիտասարդութիւնը — անառկ համար ենք մենք կուլում, որովհետեւ նրանք կենսոգնականից ամենականաւունակն են։ Երիտասարդութիւնը, որոնց բաժինն է սովոր։

Պէտք է ասել, որ այն դրամը, որը ծախսւում է Իտալիայում գեղարեստի վրայ, ժողովւում է գերեզմանափորների ամուր կարած գրւականներով։ — Ես աչքի առաջ ունեմ պասսէիստ

հրատարակիչներ, պրոֆեսորներ, գիտնական և անուժ կրիտիկոսներին իրանց ստոր մերկանտեշի հոգով և նախանձոտ չարախօսութեամբ, որի դէմ մենք կռոււմ ենք:

Միթէ մեզանում էլ համարեա նոյն բանը չէ, միթէ մեզանում էլ կոպիտ ըննադատը իր բիրտ ճաշակով և քարտաշի կոպիտ մատներով չի մօտենում հայկական նորածիլ, նորաբողոջ գեղարւեստական գրականութեան և նրանց ներկայացոնիչներին, նամանաւանդ, եթէ նրանք գոյութիւն ունեցող մեծ նաւերի—լրագիրների սնարից դուրս են գտնուում: Չէ որ բոլոր տաղանդները և գիտունները նոյն նահապետի տապանի «գոյգների» նման պատսպարւած են այդ նաւերի մէջ:

Միւս կողմից միթէ մեր հրատարակիչները նոյն պասսէիստները չեն, միթէ մենք ամբողջ ընկերութիւններ և կտակւած դրամներ չունենք հրատարակելու միմիայն փոշոտւած Խորենացիներ և Ագաթանգեղոսներ, և միթէ դրանց վրայ յատկապէս պարապող «գիտնականներ» չունենք, որոնց բանն ու գործը միմիայն կոտորւած «ըթի» պոչը որոնելու մէջը չէ: Ունենք և հրատարակչական ընկերութիւններ և մարմիններ, որոնք պասսէիստ են բառի ամենալայն մտքով: Մի նորաբողոջ տաղանդի—գրողի գրւածքը հրատա-

րակել նրանք համարում են դրամը ջուրը թափել, բայց կարող են հրատարակել մի որևէ փոշոտւած և վաղուց մուգէի հնութեան անցած գրողի գրւածք, կամ մի որևէ եւրոպական ճանաչւած հանճարի գրւածքի թարգմանութիւնը, որոնք հաւասարապէս դառնում են պահեստի փոշոտւած դարակներում մկների կերակուր, որովհետև այժմեան սերունդը պահանջում է թարմ մտաւոր սնունդ, ապա ուրեմն այժմեան գրականութիւն և այժմեան կեանքի երգիչներ:

Ինչ այդպիսի անցեալի այդ շահագործողների տիրապետութեան օրօք, բացականչում է է Մարինետին,—իւրաքանչիւր օր սպանում են մի որևէ հանճարեղ բանաստեղծ, նրա գլխին շարտելով հինգ դար առաջ մեռած մեծ բանաստեղծի չորացած մումիան:

Հրատարակիչները զամբիւղն են գցում սոված հանճարի ձեռագիրը և իրանց դրամները ծախսում են բոլորին արդէն յայտնի, աւելի քան յայտնի և հարկւր անգամ հրատարակւած շեղելների հրատարակութեան վրայ:

Ամերիկայի միլիարդերները գրգռւած ընկերամիստ գերեզմանափորներին գալիս են իտալիա և վճարում են կատաղի փողեր մի որևէ ստեղծագործութեան համար, որի ամէնամեծ արժէքը կայանում է յաճախ միմիայն դարաւոր

ցելիս և փոշու մէջ որով ծածկւած է լինում
այդ անցեալ դարերի հանճարի թանգարժէք ստեղ-
ծագործութիւնը:

Հնապաշտութեան կուտը համատարած է
ամեն տեղ, նոյն իսկ մեզանում, թէև մենք չու-
նենալով միլիարդներն, այնուամենայնիւ միթէ
հարիւր հազար չենք ժողովում շինելու մի ազ-
գապրական պալատ, ուր ժողոված կըլինեն պեղ-
ւած քանդակները և դարաւոր փթած փայտի
ու ժանգոտած մեծի կտորներ: Մինչդեռ մեր
տաղանդաւոր արտիստները և գրողները սովից
են մեռնում:

Մեր բանաստեղծութիւնը բոլորովին կա-
պանքներից դուրս է, ազատ է և ինքնաբերական է
ինչպէս հրաքաղակալը, հուրը: Պէտք է վեր-
ցնել ոտանաւորների (հանգերի) բելսները և
պայթեցնել արդէն ծանօթի—ասուածի (ужь ска-
зано) կամուրջները և ներշնչման շոգեկառքը
(լոկոմոտիւր) թռչնել նոր անծանօթ դաշտերով:
Աւելի լաւ է խորտակումն (крушение), քան
նախածանօթ և մոնոտոն ճանապարհորդութիւն, —
ասում է Մարինետին:

Բոլոր ազատութիւնները և ամեն տեսակի
յառաջադիմութիւնը լինելու է ազգային շրջա-
նում: Մենք փառաբանում ենք հայրենասիրու-
թիւնը, մենք երգում ենք պատերազմը, այդ էն-

տուզիագմի և մեծահոգութեան հակայական, բը-
ռնկումը, առանց որի ցեղերը կաշկանդում են,
քարանում քնաբեր եսամոլութեան մէջ և ստոր
վաշխառական գծծիւթեան և ժշատութեան
մէջ, դարձեալ բացականչում է Մարինետին:

Մենք արհամարհում ենք և բացաւում սի-
րոյ բռնակալութիւնը և էրօտիկական հրապու-
րանքը, փորձութիւնը, որոնք մեզ, լատինական
ցեղերի մօտ թուլացնում է գործելու էներգիան:

Այդ կողմից մենք արեւելցիներս պակաս չենք
լատինական ազգերից, պէտք է ապել:

Բոլոր այս այրող և շարժող ուժաբունակ
(динамический) գաղափարները, մի ուրիշ տեղ
ասում է Մարինետին, գրգռում և յուզում
են հասարակութիւնը: Բայց մենք համոզւած
ենք, որ աւելի թեթեւ և ստոր բան չըկայ,
քան հասարակութեան բաւարարելը և հաճոյա-
նալը, շոյելով նրա կողմից և աւանդական ճա-
շակները: Ահա ինչու մենք ցանկանում ենք բա-
ւարարել, գոհացնել միայն մեր մեծ ֆութուրիս-
տական իդէալին և ներկայ ժամանակում չենք
պահանջում դէպի մեզ թշնամաբար տրամադրու-
ած հասարակութիւնից ոչինչ, բացի մոլորցներ:

Հակակշիռ այդ սուղոցների Մարինետին,
իբրև իսկական ֆութուրիստ խորագէտ հաւատա-
ցած իր տւած բզեղեցկութեան մեծութեան իր

«Փութութիստ Մակարտ» ըմանի յառաջաբանի մէջ ասում է.

— Ես մենակ համարձակեցի գրել այդ շեղերը և իմ ձեռքերից էլ կընդունի նա իր մահը, երբ աշխարհի աճող շքեղութիւնն ու փարթամութիւնը կը դարձնի նրան աւելորդ և անպէտք:

Ինչ էլ որ չասեն պատագրայի և կաթաւծի բնակիչները, ինչպէս մարդկային մտքի անմահութեան դրօշակ ամենաբարձր գազաթին նա աղմկում է ծածանւելով փառքի քամով:

Եւ իմ—ստեղծագործողի հպարտութիւնը բաւարարւած է:

Իսկ ըմանի հերոսը մի տեղ ըմանում ասում է.—«Մեր ոգին իբրև կազմակերպւած և կենդանի նիւթի բարձրագոյն արտայայտութիւն իր բոլոր ձևափոխութիւնների մէջ հետևում է նոյն ինքն նիւթին, պահպանելով իր նոր ձևերի մէջ իր անցեալ լզգացողութիւնները, իր վաղժւած էներգիայի նուրբ վիբրացիաները (երերումները),

† Եւ թող մեր կեանքի փոթորկալից կամքի գործողութիւնները մղեն դէպի հոյակապութիւն, փարթամութիւն, բիսկից բիսկ, անընդհատ շրջելով մահաւան ջուրջը, որը իր կոպիտ համբոյր-

ներով կանմահացնէ մեր վերայիշող ֆրագմետները բոլոր իր գեղեցկութեան մէջ»:

Զոհ, զոհ,—բացականչում է մի այլ տեղ Մարինետին: Եւ իրաւ, ասում է, մենք ցանկանում ենք, որ գեղարւեստական ստեղծագործութիւնը այլևէր հեղինակի դիակի հետ միասին: Այն, ինչ որ մնում է մեռած հեղինակից յետոյ—վարակում է կենդանի հանճարներին տխրութեամբ, խոհեմութեամբ և խարդախ իմաստութեամբ: Ֆլօրենցիան—մի ահագին միջնադարեան փարթամ ֆօլիանթէ (մեծածալ գիրք), որ ընկել է աշխարհի ամենաուրախ տեղը: †

ՃՈՒԹՈՒՐԻՍՏՆԵՐԻ ՎԵՐԱՐԵՐՄՈՒՆՔԸ ԴԷՊԻ ՊԱՅԵՐԱՅՐԸ ԵՒ ԿՆԵՐԸ

† Մենք հաստատում ենք, իբրև ֆութութիզմի բացարձակ սկզբունք մարդու ֆիզիօլօգիական և ինտելեկտուալ անդադրում և անվերջ յառաջանքի մութիւնը: Մենք չենք ընդունում ազգերի բարեկամական ձուլումը և ընդունում ենք աշխարհի համար միմիայն մի առողջապահութիւն—պատերազմը, ասում է Մարինետին մի այլ տեղ: †

Իտալական ֆութբոլիստների տտելութիւնն
ու արհարհանքը դէպի կիսը այսպէս է արտա-
յայտում Մարինետին:

✚ — Այո, մենք արհամարհում ենք կանանց,
այդ սիրոյ աւազանը (резервуар), հեշտասիրու-
թեան գործիքը, կին — թոյնին, կնոջը, այդ ող-
բերգու խաղալիքին: Արհամարհում ենք այդ
բեկուն ու փխրուն, արբեցնող ու ճակատագրա-
կան կնոջը, այդ բաղդի ճնշիչ ձայնով և անտառ-
ների ծառերի մէջ շարունակող և լուսնի լոյսով
շողաւծ և շղարշաւծ երազկոտ կնոջը:

Մենք արհարհում ենք ահեղի և վտանգա-
ւոր Սեքսը, որ կասեցնում է մարդկութեան ըն-
թացքը և խանգարում է նրան դուրս գալ իր
մարդկայնութիւնից, կըկնապատկելու և գերա-
զանցելու ինքն իրան, որ դառնայ այն, ինչ մենք
կոչում ենք բազմապատկաւ մարդ:

Մենք համոզւած ենք, որ Սէքսը, զգացմուն-
քը և հեշտասիրութիւնը ամենասակաւաբնական
բաներն են աշխարհում:

Բնական է միմիայն սերունդի շարունա-
կութիւնը:

Սէքսը, բովանդակական հրապուրանքը և հեշ-
տասիրութիւնը ուղղակի բանաստեղծների ստեղ-
ծածն է ու մարդկութեանը պարգևատրած: Բայ-

նաստեղծներն էլ յետ կը վերցնեն այդ մարդ-
կութիւնից:

Սիրոյ տրագիկոմիկական փորձը մօտիկ է
իր վերջին, որովհետև նա ոչ մի օգուտ չըբերեց,
այլ ընդհակառակը անթիւ ֆլասներ հասցրեց:
Այժմ մենք ֆութբոլիստներս, ասում է Մարինե-
տին, հեռացնում ենք սէքսը, այդ գրականութեան
պրոդուկտը:

Այդ ազատագրութեան ջանքի մէջ սուֆրա-
ժիստկաները մեր ամենալաւ աշխատակիցներն
են, որովհետև որքան կինը ձեռք կը բերի շատ
իրաւունքներ և իշխանութիւն, այնքան նա սուղ
կըդառնայ սիրոյ մէջ, այնքան շուտ նա կը
դադարի սանտիմենտալ լինելուց և կրքի սև
բաւականութեան օջախ դառնալուց: Նամանա-
ւանդ որ կանացի շոայլութեան հրեշաւոր զար-
կացումը սէքսը դարձնել է մի ստրուկ, որը ըմ-
բոստութեան քիչ թէ շատ բռնկումներ է ցոյց
տալիս միմիայն դրամի ճնշող բռնացքի տակ:

ԱՍԶՄԱՊԱՏԵԱԿ ՄԱՐԴԸ ԵՒ ՄԵՐԵՆԱՅԻ
ԹԱԳԱՌՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մեքենայապաշտութիւնը ֆութուրիստների մէջ ծնեցրել է այն միտքը, որ մարդու ոյժերն կարելի է աւելացնել—բազմապատկել, դարձնել նւրան մեքենայ:

Մենք քարոզում ենք մի մեծ և նոր գաղափար, որը գոյութիւն ունի և շրջանառութեան մէջ է ժամանակակից կեանքում—դա մեքենայական զեղեցկութեան գաղափարն է, մենք փառաբանում ենք սէրը դէպի մեքենան,—ասում է Մարինտին:

Այդ սէրը արդէն իսկ կեանքի մէջ գոյութիւն ունի: Անշուշտ պատահած կը լինէք, ինչպէս շոգեկառքի մեքենավարը ինչպիսի սիրով և փայփայանքով է լւանում իր մեքենայի հսկայ մարմինը:

Յաճախակի դուք աւտոմոբիլների տէրերից կամ գործարանի կառավարչից կը լսէք—Մոտորները ուղղակի հանելուկային են, կարծես նրանք հոգի ու կամք ունեն, հարկաւոր է շողորորթել նրանց, սիրաշահել, խնամք տանել նրանց վրայ և երբէք չըվարձել նրանց հետ կոպիտ կերպով և չ

յողնեցնել նրանց: Եւ եթէ դուք այդպէս վարէք նրանց հետ, դուք իսկոյն կընկատէք, թէ որքան նրանք առաւել արդիւնաբեր են լինում և երկուերեք անգամ աւելի գործում:

Հարկաւոր է և մարդուն նոյնացնել մեքենայի հետ, — Լուսաւան ֆութուրիստները, — որ մարդն էլ մեքենայի նման ունեւայ իր մեքենական ինտուիցիան, ըրթմը, ինստինկտը և դիսցիպլինան—յատկութիւններ, որոնք մեծամասնութեան այժմ անծանօթ են, բայց որ ըմբռնում են միմիայն ամենաթափանցող ուղիները:

Այդպիսով ընդունելով Լամարքի տրանսֆորմատորական գիպոտեզան, ֆութուրիստները երազում են ստեղծել մի ոչ մարդկային տիպ (դա Նիցշէի Հուբերմենշը չէ), որի մօտ ոչընչացրած, սպառած կըլինեն բոլոր բարոյական տանջանքները՝ բարութիւնը, քնքշութիւնը, սէրը,—ինչպէս նրանք ասում են,—որը թունաւորում է մեր անսպառ կենսական էներգիան, որը ընդհատում է մեր մէջ գտնւած կարող ֆիզիօլոգիական էլեկտրականութիւնը:

Մենք հաւատում ենք,—ասում են ֆութուրիստները,—մարդու անթիւ տրանսֆորմացիաներին և առանց ժպիտի յայտարարում ենք, որ մարդկային մարմնի մէջ թւեր են ննջում:

Ոչ մարդկային—տարրերային և մեքենայական տիպը, որը ունենալու է ամենուրեք հասնող, լինող արագութիւն, բնական է, որ լինելու է դաժան (жестокій), ամենագէտ և պատեհազմող, կռող ու մաքառող:

Եւ որպէսզի պատրաստենք այս ուսման համակարգը մեքենայական տիպը, —ասում են ֆութուրիստները, —հարկաւոր է արտասովոր կերպով նւագացնել մարդուն կապող, կաշկանդող զգացմունքները, որոնք դեռ ապրում են մարդու արեան մէջ:

ՖՈՒԹՈՒՐԻՍՏՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՄՈՒՄԸ ԴԷՊԻ ՍԻՄԲՈԼԻՍՏՆԵՐԸ

Մենք բացասում ենք լուսնի վերջին սիրահարներին—մեր ուսուցիչներին—սիմուլիստներին, բացականչում են ֆութուրիստները: Մենք ամեն ինչ զոհ բերեցինք կեանքի մեր ֆութուրիստական հասկացողութեան և ահա ինչու համար դուք հեշտութեամբ կըհասկանաք ինչու համար մենք այժմ ատում ենք մեր փառաւոր մտքի (ինտելեկտուալ) հայրերին, որոնց առաջ անչափ մենք սիրում էինք,—մեծ սիմուլիստ հանճարներ

—Էդգար Պօին, Բոդլերին, Մալարմէին և Վերլէնին:

Այսօր մենք վրդովում ենք նրանցով, որովհետեւ նրանք լողում էին ժամանակի գետի ընթացքով, անդադար իրենց գլուխները դարձնելով դէպի յետ (այդպիսի գլուխը յետ դարձնողներից դուքս եկաւ և մեր բանաստեղծ Վահան Տէրեանը, որը նորագոյն գոյնի սփացանելիք հագած և խողանակը ձեռքը մտաւ հայ փոշոտած կատակոմբը և փոխանակ մաքրելու փոշոտած մոմիաներին՝ սկսեց նոցա հետ համըռուել—տըրադիցիստները դեռ զօրեղ են, ըստ երևոյթին, և նորագոյն բանաստեղծների մէջ) հետո խորը անցեալի Ադրիւրին, առաջւան երկնքին, ուր ծաղկում է գեղեցկութիւնը: Նոցա համար չըկայ բանաստեղծութիւն առանց թախծի, առանց անցած ժամանակները յետ կոչելու, առանց պատմակա և լեգենդար մառախուղի:

✚ Մենք ատում ենք սիմուլիստ վարպետներին, մենք, որ համարձակեցանք մերկ դուրս գալ ժամանակի գետից:

Մենք երգում ենք մեքենայի աճող յաղթանակը, որը հիմարաբար նրանք ատում էին:

Մեր սիմուլիստ հայրերը վարակած էին մի տենչով, որը մենք ծիծաղելի ենք համարում, այսինքն տենչ դէպի յաւիտենական բաները,

ձգտում դէպի յաւիտեանականը և անանցնելին: —

† Իսկ մենք ընդհակառակն ենք մտածում — չըկայ առաւել ցած և ողորմելի բան, քան մտածել անմահութեան մասին: †

† Հարկաւոր է ստեղծագործել առանց մրցանակի, առանց մտածելու, որ դա վարձատրելու է կամ ստեղծագործողից յետոյ ապրելու է, ինչպէս իրական վկայ: †

Թախծոտ սպասողականութեան պօռնիւր, մենք հակադրում ենք ջերմոտ սպասողականութեան պօռնիւր:

† Գերեզմանների վրայ քնքոյշ թեքւող արտասուող գեղեցկութեան, մենք հակադրում ենք Պիլոտի, շոֆերի կտրուկ, սուր պրոֆիլը:

Անանցի և յաւիտեանականի ըմբռնման տեղ մենք հակադրում ենք գեղարւեստի մէջ անցողակի, բայքայումի և անյարատելութեան ըմբռնողութիւնը: †

Մենք կերպարնափոխում ենք էդգար Պօի սուր ուրախութիւնը nevermore-ը և սովորեցնում և սիրում ենք զգացողութեան (ощущение) և յոյզի (эмоция) գեղեցկութիւնը, որովհետեւ նա եղակի է և նախօրօք վիճակած է անդառնալի ոչնչացման:

Պատմութիւնը մեր աչքում անխուստիելի կեղծող է (фальсификаторъ) կամ առնւազն պոս-

տի մարկաների, մեդալների և կեղծ դրամների կոլլեկցիոններ:

† Անցածը աւելի ցած է և պակաս արժէքաւոր ապագայից: Եւ ինչպէս կարող ենք մենք ճանաչել մեր թշնամիներից ամենավտանգաւոր ծառայութիւնները — անցածի, այդ դաժան խաբեբայի և ատելի խնամատարի:

Մենք երգում ենք մեքենայի արագութիւնը, որը ոչնչացնում է վայրենի անապատների հեռաւորութեան պօռնիւր: Եւ երգում ենք և փառաբանում երկաթուղու կամուրջները, տուրքինների ահագին ջրախողովակները, այդ երկրի մուսկուլները, երկրի հսկայ մեքենայական շարժումը, որովհետեւ սրանք կործանում են երկրի հիւանդոտ զգայնութիւնը:

Ֆուլթուրիստական լիրիզմը, մտքի յաւիտեանական դինամիզմն է (ոյժը — շարժողութիւնը), մտապատկերների և հնչիւնների անվերջ հոսանքն է և միմիայն ֆուլթուրիստական լիրիզմն է, որ կարող է արտայայտել մեղ հետ և մեր մէջը դաբընող անհարատե, անհաստատ և սիմֆոնիկական (стройность звуковъ) տիեզերքը: †

ՆՈՑԵԼՆ ԵՒ ՖՈՒԹՈՒՐԻՍՏՆԵՐԸ

Ֆուտբոլիստները բացասում են և Նիցշեին, և սխալ է այն ենթադրությունը, որ ոմանք կարծում են, որ ֆուտբոլիստական աշխարհայեցողութեան մէջ կան Նիցշեական էլեմենտներ: Անգլիայի ժամուրը ֆուտբոլիստներին անւանում է նոյնիսկ Նիցշեականներ, մինչդեռ Մարինետին իր գրքում դրա դէմ բողոքում է:

Բայց բաւական է ծանօթանալ գերմանական մեծ փիլիսոփայի ստեղծագործութեան կադմութեան հետ, որ մարդ համոզւի, որ նրա գերմարդը յունական տրագեդիայի փիլիսոփայական կուլտից է առաջացել և ենթադրութիւն է առաջ բերում, որ ստեղծագործողի—Նիցշեի մէջ յետադարձ փափագ կայ դէպի հեթանոսութիւնը և միֆիլոգիան—դիցաբանութիւնը: Եւ չընայելով նրա դէպի ապագան ունեցած ձգտումներին, Նիցշեն կը մնայ անտիկ մեծութեան և գեղեցկութեան ամենաւսանդուն պաշտպաններից մէկը:

Նրա գերմարդը Հիլլենական ծագում ունի և միաւորումն է երեք կազմալուծւող դիակները—Ապոլոնի, Մարսի և Վակխի:

Դա խառնուրդ է էլեգանդ գեղեցկութեան,

պատերազմող ոյժի և Դիոնիսեան զմայլման, ինչպիսին մեզ ցոյց է տալիս մեծ կլասիկական գեղարւեստը:

Եւ մենք հակադրում ենք այդ յունական մատենադարանների փոշու մէջ ծնւած գերմարդուն, ինքն իրեն վրան բաղմապատկած մարդուն, որը գրքի թշնամին է, անձնական փորձի բարեկամ, մեքենայի սան, իրեն կամքը եռանդուն կրթող և իր ներշնչման փայլի մէջ կատարի զգայնութեան, կայծակի ըմբռնողութեան, վայրենի ինստիկտի, և ինստիուցիայի տէր, դրա հետ միասին նեւզ և անխոհեմ:

Եւ դուք կատաղի կռիւ պիտի մղէք,—ասում են ֆուտբոլիստները,—գեղարւեստի երեք անհաշտ թշնամիների և ապականիչների դէմ, այն է նմանողութեան, խոհեմութեան և դրամի դէմ, որոնք մի կէտի են բերում գեղարւեստագետին—վախկոտութեան:

Վախկոտութիւն զարմանալի նմուշների և ընդունւած ֆորմուլների վերաբերմամբ: Վախկոտութիւն սիրելու պահանջի առաջ և աղքատութեան վախի առաջ: +

ՅՈՒԹՈՒՐԻՍՏԱԿԱՆ ԷՍՏԵՏԻԿԱՆ

Կերպարանափոխել է և ֆութուրիստական էստետիկան և փոխանակ առաջևայ մարդու իդիլական էստետիկայի, առաջ է եկել մեքենայական, տեխնիկական, այսպէս ասած, էստետիկան—այսինքն մեծ լօկոմոտիւնների, տոնելների, մարտանաւերի, մօնոպլանների (օդանաւերի), աւթոմոբիլների և նման տեխնիկական հրաշալիքներից առաջացած էստետիկան:

✚ Գուլուրիստները ստեղծել են նոր, արագութեան էստետիկան, համարեայ ոչնչացնելով տարածութեան պատկերացումը և չափազանց նւազացնելով ժամանակի պատկերացումը: Շոգեշարժը, օդանաւը, տելեֆոնը, հեռախօսը, անթիլ տելեֆոնը և այլն այժմ շատ հեշտութեամբ կատարում են այդ արագութեան ֆունկցիան և կերպարանափոխում են ժամանակի և տարածութեան պատկերացումը:

Այդպիսով նախապատրաստում է ամենուրէք լինող բազմապատկաժ մարդը:

Ի հարկէ, այսպիսի պրոգրեսի սիրահարութիւնը առաջ է բերելու և դաժանութեան սկզբունքը և ահա ինչ է ասում Մարինետին՝—Ո-

չինչ չըկայ աւելի լաւ բան, քան կառուցանող տան շուրջը կարւած տախտակները և սիւները, իրենց բլօկների և մուրճերի ընթացիկ և ժամանակ առ ժամանակ վայր ընկնող բանւորի ճիչով և նրանից թափւող խոշոր կաթիլների արիւնով:

—Վախեցէք փթած անցեալից,—ասում է մարինետին,—յուսացէք ամեն ինչում ապագայի վրայ: Հաւատ ունեցէք դէպի պրոգրեսը—յառաջադիմութիւնը, որը միշտ իրաւացի է, նոյն իսկ այն ժամանակ, երբ սխալւում է, որովհետեւ նա շարժում, կռիւ և յոյս է արտայայտում:

—Զգուշացէք յառաջադիմութեան հետ դաւի բռնելուց: Թող յառաջադիմութիւնը լինի խաբեբայ, սրիկայ, գող,—միշտ իրաւացի է: ✚

Սա դաժան հեթանոսութիւն է, որը արտայայտւում է յանուն յառաջադիմութեան: Իտալիայի ֆուլուրիզմը թէև նիցշէականութեան հակառակ է, բայց ինքն էլ իր աշխարհայայցողութիւնը կառուցանում է հին հոովմէական հեթանոսութեան վրայ և դարերի մութէն զարթեցնում է հին դաժան ներոնեան Հռովմը:

Բայց ամենացայտուն ֆուլուրիստական սիմոններից մէկը գալիս է հեռւուր Եապոնիայից, ուր այժմ մարդկային ոսկոռներից պատրաստում են ամենաամուր և ամենաուժեղ քոմուրը—աժուխը, որը գործածւում է ամենապայ-

թուցիկ նիւթեր պատրաստելու գործարաններում:

† Որքան էլ սա կոպիտ և զգացմունքները վիրավորող հասկացողութիւն լինի, այնուամենայնիւ յանուն պրոգրեսի սա հասկանալի է, նամանաւանդ այնտեղ, ուր շարժման կուլտն է առաջ մղում և ուր մարդը—մեքենան իղէալն է, այնտեղ ոչ մի սանտիմենտալ—լիբրիզմ գոյութիւն չէ կարող ունենալ, թէկուզ ձեր սիրելու օսկոռները ածուխի ձևով իջնեն ձեր խմած թէյի հեշտանոթի խողովակի մէջ:

Զրպէտք է մոռանալ և այն, որ զանազան ազգերի մօտ բոլորովին ուրոյն-ուրոյն կերպով է արտայայտուում ֆութուրիզմը: Այսպէս, ռուսական ֆութուրիզմը բոլորովին այլ բան է, քան իտալականը:—Ցեղականութիւնը (раса), զօրեղ դեր է կատարում այս դէպքում: †

ՖՈՒՏՈՒՐԻՍՏԱԿԱՆ ՆԱՐԶՈՒԹԻՒՆԸ

Հետաքրքրական է իտալական նկարիչների, իհարկէ, ֆութուրիստ նկարիչների, տեսակետները և սկզբունքները նորագոյն—ֆութուրական նկարչութեան վերաբերմամբ:

Դէպի ճշմարտութիւնը աճող հետաքրքրութիւնը չէ կարող այլևս, ասում են նրանք, արտայայտուել ձևով և գոյնով (формой и цветом) այնպէս, ինչպէս նրանք հասկացում էին մինչև այժմ:

Ժեստը, որը մենք ցանկանում ենք դուրս բերել քաթանի վրայ, այլևս չի լինիլ տիեզերական դինամիզմի (ոյժ) լուսանկարած մի մոմենտ (фиксированным моментом):

Եւ իրաւ ամեն ինչ շարժում է, ամեն ինչ վազում է, ամեն ինչ արագ կերպով կազմակերպւում է:

Շարժւող առարկաները բազմապատկած են, ձևափոխւում են և շարունակւում են, ինչպէս տարածութեան մէջ արագացող վիրրացիա: Այս պէս վազող ձին ունի ոչ չորս ոտներ, այլ քսան և նրանց շարժումը եռանկիւնաձև է:

Ամեն ինչ գեղարեստի մէջ պայմանական

է և ոչ մի բացարձակ բան չըկայ նկարչութեան մէջ: Այն, ինչ որ ճշմարտութիւն էր երեկւայ նկարիչներին համար, այսօր դժուար է գալիս ոչ ճշմարտութիւն (пожбе):

Փութութիւնները օրինակ յայտարարում են, որ պատկերը չըպիտի նմանի ինքը իրեն, իր բնականութեան և որ նկարիչը ինքը իր մէջ կը-ընում է պէյզաժներ, որոնց ցանկանում է լուսանկարել քաթանի վրայ:

Ինչպէս մարդկային ոգու անհատական հետախուզութիւնը աւելի տարել է դոգմայի անշարժ փութութիւնը, նոյնանման ևս գիտութեան կենարար հեղեղը շուտով պիտի ազատի նկարչութիւնը ակադեմիական սրաղիցիաներից:

Մենք ինչ որ էլ լինի, ասում են փութութիւնները, ցանկանում ենք վերադառնալ դէպի կեանք: Մեր օրերի յաղթական ընթացքով եկող գիտութիւնը մերժեց իր անցեալը, որ առաւել լաւ կարողանայ պատասխան տալ մեր ժամանակի նիւթական կարիքներին: Մենք ցանկանում ենք, որ գեղարուեստը, բացասելով իր անցեալը, կարողանար, վերջապէս, պատասխանել մեզ յուզող իտելեկտուալ պահանջներին:

Մեր նորոգած գիտակցութիւնը թոյլ չէ տալիս մեզ—մարդուն համարել տիեզերական կեանքի կենդրոն: Մարդու վիշտը նոյնքան հե-

տաքըքրական է մեր աչքում, որքան և էլէքտրական լամպոյկայի վիշտը:

Սա արդէն ապագայ «մեքենայական օրդու» յատկութիւններն են, երբ մարդը դառնում է մեքենայ, երբ զգացմունքը նրա մէջ փոխւում է պրոդուկտի, երբ հոգեկան կապերը (привязанность) խզւում են և ապրում է մոմկնտների ինտերֆերենցիայով:

Փութութիւնական պատկերների գեղեցկութիւնները ըմբռնելու և հասկանալու համար մարդկային հոգին պիտի մաքրւի, աչքը պիտի ազատւի իր ատաւիղմի ծածկոցից (սկզբնական տիպը) և կուտուրայից և միակ կոնտորը պէտք է համարել, վերջապէս բնութիւնը և ոչ մուշգէյը (թանգարանը):

ՖՈՒԹՈՒՐԻՍՏԱԿԱՆ ՆՐԱՃՇՏՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս տեսանք փութութիւնական գեղարուեստի մէջ պտեղծագործութիւնը առաջին տեղն է բռնում, իսկ ստեղծագործութեան համար առաջին պայմանն է ազատութիւնը: Փութութիւնը հակառակ է ակադեմիզմին և անհատական ինքնատիւայի և անհատական լիաբուն արտայայտութեան համար լուծում է այն ամեն կանոն-

ները որոնք այսպէս թէ այնպէս խոչնդոտ են հանդիսանում կամ կաշկանդում են ազատ ստեղծագործութեան:

Այստեղից առաջ է գալիս ազատ երաժշտութիւնը, որ ուղիներ է որոնում այժմ արտայայտելու այնպիսի ձայներ, հնչիւններ, որոնք — սովորական մուզիկան անգոր է:

Այսպէս, օրինակ, բնութեան մուզիկան — լոյսը, կայծակը, քամու ձայնը, աղմուկը, ջրի ճղկիւնը և դրա հետ նաև բազմի ժխորը և մեքենայական աղմուկը: Սրանք բոլորն էլ, ինչպէս գիտենք, ազատ են իրենց հնչիւնների ընտրութեան մէջ: Սոխակը երգում է սքանչելի, բայց ոչ միայն ժամանակակից երաժշտութեան նօտաներով, այլև բոլոր այն հնչիւններով, որոնք նրան հաճելի են:

Ազատ երաժշտութիւնը կատարւում է նոյն օրէնքներով, ինչպէս բնութեան երաժշտութիւնը, ինչպէս և բնութեան բոլոր արեւստը:

Ազատ երաժշտութեան արեւստագէտը, ինչպէս և սոխակը սահմանափակւած չեն թօներով և կիսաթօներով: Նա օգտւում է և քառորդ թօներով և ութեակներով և այնպիսի երաժշտութեամբ, որը ազատ է իր հնչիւնների ընտրութեան մէջ:

Իբրև սկիզբ այժմ գործադրութեան մէջ է

մտնում քառորդ թօներ: Այդ թօները այժմ դեռ գոյութիւն ունեն հնդկական հին երաժշտութեան մէջ և արևելեան՝ գործիքների, նամանաւանդ ճիանուրի գործիքի վրայ: Այսպիսով ազատ երաժշտութեան առաւելութիւնը կայանում է հետեւեալում. —

1) Հնչիւնների նոր և չեղած հակադրութիւնից առաջացած հաճութիւնը:

2) Նոր ներդաշնակութիւն նոր ակորդներով:

3) Նոր դիսոնանսներ նոցա նոր լուծումներով:

4) Նոր մելոդիաներ:

Վ. Ե. Բ. Զ. Ի. Ն. Խ. Օ. Ս. Ք.

Վերջացնելով մեր փորձերի և գրքոյի և մենք
կարևոր ենք համարում յիշատակել, որ մենք
ֆուլթուրիզմի միմիայն մի թեթև եռէէշ
նրա մի կմախքը տւինք, հաւատացած լինելով,
որ այսքանով էլ առայժմ գոնէ մի մասնաւոր զա-
ղափար տւած կըլինենք ֆուլթուրիզմի—նէօ գե-
ղարեւոտի մասին և դրանով մասամբ վերջ դրած
կըլինենք գուցէ այն «գրական» ասե-կօսեցիքին,
որով հայ «սեմինարիզմը» և «տիրացւականու-
թիւնը» բացատրութիւն է տալիս ֆուլթուրիզմին.

—«Ամեն ինչ որ կայնած է կը, ան հաս-
կացիր թարս», «Իտի բանի մէջ բան կայ»: Հայ-
կական կասկածամտութիւնը հոս ալ չէ հան-
գստանում և զլուխ պատռելով անպատճառ ցան-
կանում է, որ ֆուլթուրիզմն ալ $2 \times 2 = 4$ լինի:

Ֆորմուլա, բազմապատկութեան աղիւսակ,
քերականութիւն, ահա թէ ինչ է միշտ պահանջել
մեղչանականութիւնը, իսկ դրա վրայ էլ աւելա-
ցրէք հայ մեղչանականութիւնը, որ Խորենացու քե-
րականութիւնից մինչ օրս ձեռք չի վերցնում և
կոտրած մի «ըթի» վերծանւած պոչը շատ աւելի
թանգ է նրա համար, քան բոլոր գրական և գե-

ղարեւոտական հոսանքները, նամանաւնդ, որ
դրանք հայկական «առողջ» գլուխը չեն մտնում
առանց «քերականութեան» և «բազմապատկու-
թեան աղիւսակի»:

† Գեղարեւոտը—գաղտնիք է (тайна): Գեղար-
եւոտը նա է, որը իր մէջ պարուէակում է մի
չըպարզւած գաղտնիք—դա նրա հմայքն է, դա է
նրա տանող, գրաւող ոյժը, որը տարաբաղա-
բար մեր մեղչան գրական անդաստանում դեռ
անհասկանալի է:

Բայց հայ գրական գալիք օրերը բերում են
իրանց հետ և նոր մշուշներ, որոնց տակից քիչ-
քիչ բացւում են նոր, թէև աղօտ, երեւուն, բայց
լուսատու ճառագայթներ, որոնց լոյսի տակ մենք
կամաց-կամաց կարդալու ենք արդէն հայկական
նոր գրականութիւնը և նոր գեղարեւոտը... †

դր. քանակութեամբ զգործածուած ճարտարագործական
ընթացքը անհրաժեշտ է համարուած զանազան
տարբերակներով և ծախսերով և քանակութեամբ
կատարուած և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ)

Գործարարական և քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ

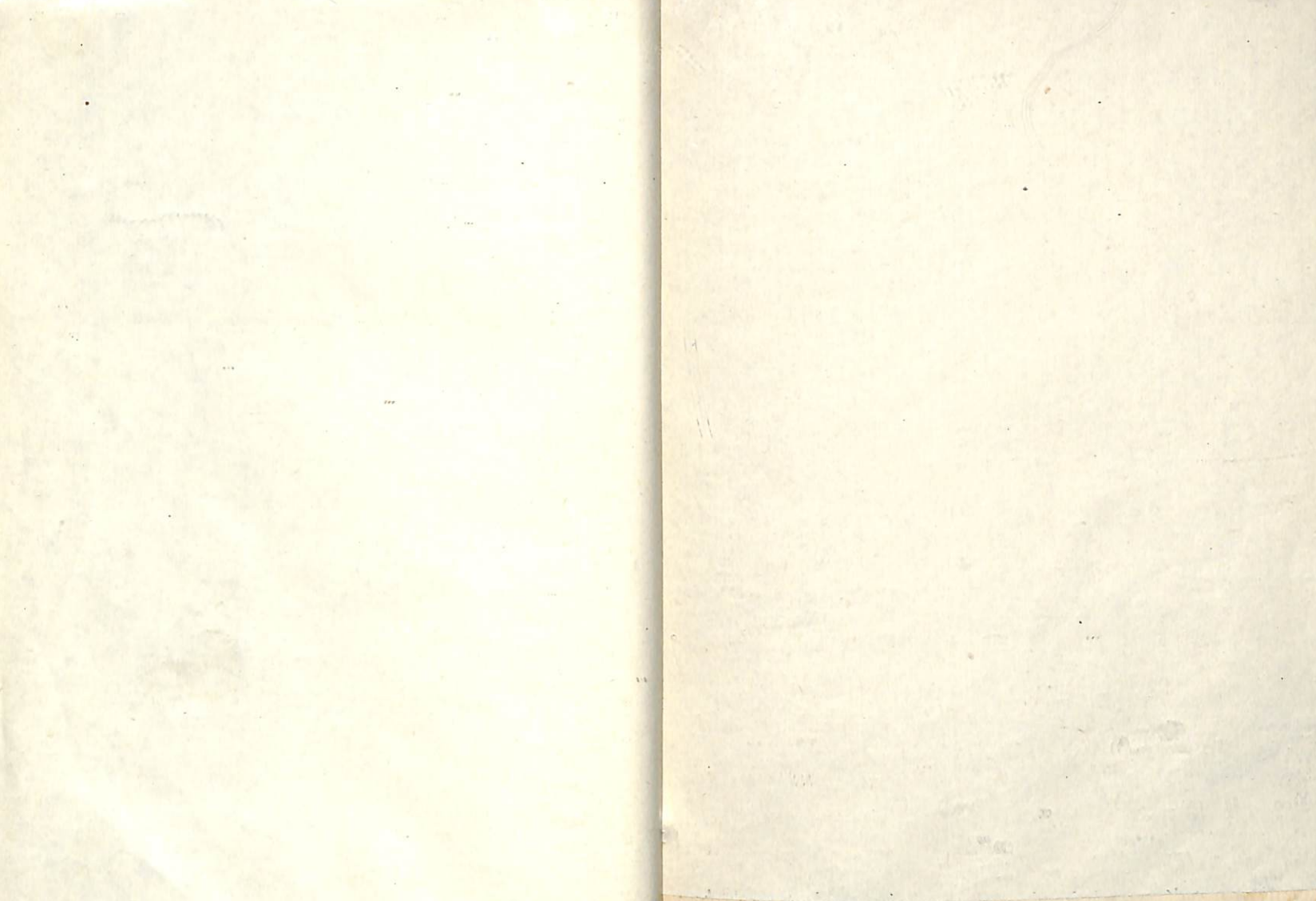
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ

և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ

և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ
և (տեղեկ) քանակութեամբ և (տեղեկ) քանակութեամբ

Handwritten signature or mark in the bottom left corner.

15 հոգ...

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0169191

